

VIDOKĻI

Černobiliešiem Latvijā, sadarbojoties ar pašvaldībām, ir dažāda pieredze. Kā ir mūspusē, vai sniegtais atbalsts ir pietiekams, viedokļi lūdzu izteikt Ingu Arāju (apbalvota ar „Černobiļas” Goda zīmi), kas beidzamajos gados kā kultūras darba organizatore Madonas pašvaldībā organizēja ikgadējās tikšanās, un černobilieti Gunti Vizānu no Laudonas pagasta (apbalvots ar Zelta zvaigzni “Geroj Černobiļā”).

— Sadarbība ar černo-biliešiem pašvaldībai nostiprinājās pirms trim gadiem, kad sakārā ar

Černobiļas atomelektrostacijas avārijas 30. gadadienu daudzti tika apbalvoti ar īpaši izveidotu Černobiļas AES avārijas seku likvidēšanas dalībnieku piemiņas zīmi un arī Madonā notika svinīgs pasākums, — uzsvēr **Inga Arāja**. — Gatavojoties šim pasākumam, noskaidrojās, ka apbalvojumu piešķiršanas process nav tik vienkāršs, un arī šajā ziņā černobiliešiem bija nepieciešama palīdzība, kas tika arī sniegta. Turklāt, sadarbojoties ar Iekšlietu ministriju, bija iespējams precizēt ČAES avārijas seku novēršanas dalībnieku sarakstu no bijušā Madonas rajona, jo šādus sensitīvus datus nesniedza ne VSAA, ne citas institūcijas. Černobiliešiem ļoti aktuāli būtu, lai pašvaldība ar kādu no zobārstiem noslēgtu līgumu, jo tas dotu iespēju viņiem saņemt 50% atlaidi arī par zobu labošanu un raušanu. Pie tā arī būtu jāstrādā.

— Madonas novada pašvaldība černobiliešiem sniedz lielu atbalstu.

Paldies par visiem atbalsta veidumiem, ko mēs saņemam, bet jo īpaši — par daļēju medikamentu kompensāciju, ko valsts nekompensē. Daudziem tās ir jālieto katru dienu, un tās ir ļoti dārgas, — atzīst **Guntis Vizāns**. — Katrā ziņā man tas ir ļoti svarīgi, jo veselība pasliktinājās uzreiz pēc atgriešanās no Černobiļas. Novērst ČAES avārijas sekas devos 1987. gada aprīlī, kad paziņojumu, ka stundas laikā jāierodas kara komisarīnā, saņēmu savā darbavietā — 8. ATU, kur toreiz strādāju par šoferi. Tiku nosūtīts uz ārstu komisiju, kura piegāja ļoti formāli. Neraugoties uz to, ka tikko biju pārsimojis pneimoniju, mans veselības stāvoklis tika novērtēts kā gana stiprs, lai dotos uz Černobiļu. Pavisam no Madonas rajona mēs bijām 20. Ar kravas lidošanu no Spilves lidostas aizlidojām līdz Baltkrievijai un tad ar kravas mašīnām tīkām atvest uz Ukrainas pilsētu Vecānsku, netālu no Černobiļas AES. Tikām instrueti, kas būs jādara, saņemam automašīnas, ar kurām, veicot deaktivācijas darbus, bija jāved smiltis. Mājas pēc maksimālās radiācijas devas saņemšanas atgriezās jūlija sākumā, un mājpuceļš sākās ar vizītiem pie āršiem. Veselība strauji pasliktinājās, un 1992. gadā ieguvu invaliditāti. Būtu ļoti svarīgi, lai pašvaldības sniegtā palīdzība černobiliešiem nesamazinātos arī pēc iecerētās administratīvi teritoriālās reformas īstenošanas.

Dzīve pirms un pēc Černobiļas AES avārijas

Jau vairāk nekā 33 gadi (šogad 26. aprīlī atzīmēsīm 34. gadskārtu) mūs šķir no traģiskajiem notikumiem, kad Černobiļas AES uzsprāga ceturtais reaktors, radot milzīgu radioaktīvu piesārņojuma mākonī un izraisot nopietnāko kodolkatastrofu cilvēces vēsturē.

Daudzi no mums ļoti labi atceras, ka notikusi katastrofa sākumā tika rūpīgi slēpta un tikai dažās dienās pēc tam, kad trauksmi sāka celt Zviedrija un citas Rietumvalstis, oficiāli to atzina arī toreizējā PSRS vadība. Tas bija liels trieciens Mihaila Gorbačova izsludinātajai „perestroikai” un atklābībai.

Ne uzreiz pienācīgi tika novērtētas arī radiācijas radītās briesmas. Kijevā notika

„Nekas mums uz paplātes netiek pienests”

Saruna ar „Černobiļas” Madonas reģionālās nodaļas vadītāju **ŽORŽU KUDRJAŅCEVU**

Kalsnavietis Žoržs Kudrjaņcevs ir viens no tiem vairāk nekā 6000 iedzīvotāju Latvijā, kuri piedalījās Černobiļas atomelektrostacijas (ČAES) avārijas seku likvidēšanā. Līdzīgi kā citiem, arī viņam toreiz neviens neprasīja — vēlas uz turieni doties vai ne. Vakarā saņēma pavēsti un nākamās dienas rītā jau bija jābūt iesaukšanas punktā.

To dienu traģiskie notikumi un arī nākamo gadu pieredze, aizstātot savas un citu černobiliešu tiesības uz likumā paredzētajām sociālajām garantijām, joprojām Žoržā raisa emocionālus pārdzīvojumus. Viņš jau vairākus gadus kopā ar Daini Kļaviņu (nodaļas koordinators) vada „Černobiļas” Madonas reģionālo nodaļu, labi zina černobiliešu problēmas un vajadzības.

— Nekas mums uz paplātes klāt netiek pienests. Lai, piemēram, saņemtu likumā noteikto kaitējuma atlīdzību, mums bija jātiesājas ar valsti. Daudziem tiesas spriedumiem, kuros tika nolemts apmierināt pieitecēju prasījumu piešķirt kaitējuma atlīdzību pie pensijas, bija jāstājas Žoržs Kudrjaņcevs ir atklājis un neslēpj sarūgātājumu, „ar rožainām brillēm” uz dzīvi neskatās. — Tas ir visai garš stāsts, bet nu jau, var teikt, ar laimīgām beigām. Taču 2000. gada 1. janvārī, kad stājās spēkā toreizējais Valsts prezidentes Vairas Vīķes-Freibergas parakstītais manis piemērinātais likums, izrādījās, ka černobilieši sadalīti divās daļās. Uz tiem, kas invaliditāti bija ieguvuši kādē 2000. gadam, likumā paredzēti kaitējuma atlīdzība neatceās, tā automātiski tika aprēķināta tikai tiem, kuri to bija ieguvuši pēc 2000. gada. Vismaz tā tika interpretēts likums.

— Tad lielā mērā var piekrist, it īpaši attiecībā uz valsts institūciju neieinterēstību. Manuprāt, ja cilvēks aiziet pie sociālajiem darbiniekiem, viņiem, negaidot jautājumus, būtu jāinformē, kādas sociālās garantijas katram pienākas, uzmanības pievēršot tiesīti, kuras netiek izmantotas, kaut gan likums to paredz.

Piemēram, es par to, ka černobiliešiem pienākas kaitējuma atlīdzība, uzziņāju sanatorijā. Pat negribēju tam ticēt, kamēr kāds parādīja savā īpašā telefonā, kā katru mēnesi saņem trīs maksājumus: invaliditātes pensiju, pabalstu un kaitējuma atlīdzību. Tad arī es sāku par to interesēties.

No bijušā Madonas rajona es biju pirmais, kas sāka tiesāties ar valsti. Un manu prasību tiesa atzina par pamatotu, jo, ja jau likums ir pieņemts, tas ir jāpilda un kaitējuma atlīdzība jāmaksā.

Pirmais Latvijā, kas tiesā uzvarēja valsti, bija Gunārs Sīpols no Aizkraukles puses. Viņš tiesājās desmit

tradicionālā 1. maija demonstrācija, uz Ukrainu turpināja doties ekskursantu grupas, nenotiekot, kādi zemdieņi akepeji ir radīcija un kā tas var atsaukties uz veselību pat pēc daudziem gadiem.

Bet visvairāk to, protams, izjuta tie, kuri piedalījās Černobiļas AES avārijas seku novēršanā, arī vairāk nekā 6000 cilvēku no Latvijas. Pēc savienības „Černobiļā” datiem, vairāk nekā puse jau ir aizgājuši mūžībā, bet pārējie ir ieguvuši invaliditāti un izjūt nopietnas veselības problēmas.

Šīs dienas lairkakta numurā arī mūsu redzeslokā ir černobiliešu dzīve pirms un pēc Černobiļas AES avārijas.

- 1986. gada 26. aprīlis — notiek kodolsprādziens Černobiļas AES.

- Avārijas seku likvidēšanā piedalījušies ap 800 000 cilvēku, tai skaitā vairāk nekā 6000 no Latvijas.

- 2016. gadā ap reaktoru tiek apjots 108 metru augsts un 36 000 tonnu smags kupols.

un tas, ja par to būtu jāmaksā uz pusi mazāk, mums būtu liels atbalsts. Turklāt no pašvaldībām tas neprasi papildu finanšu resursus, jo šos izdevumus segtu valsts. Pašvaldība būtu tikai kā starpnieks.

Personīgi man šai ziņā jau tagad nav problēmu, jo pie mums uz Kalsnavu brauc zobārste no Jēkabpils, kurai ar savu pašvaldību ir noslēgts līgums, līdz ar to viņa uzreiz piemēro 50% atlaidi.

Taču tas joprojām ir aktuāli daudziem černobiliešiem, tāpēc ļoti gribētos, lai šis jautājums tiktu atrisināts.

— Protams, nevaru nepajautāt, kā jūs kļūvat par ČAES avārijas seku likvidēšanas dalībnieku.

— Toreiz es strādāju MPS „Kalsnava”. Iesaukšanas kārtība bija ļoti interesanta — vienpadsmitos vakarā saņēmām pavēsti, bet jau deviņos no rīta bija jābūt iesaukšanas punktā. Es sapratu, uz kuriem būs jādodas. Divus gadus biju dieniešu armijā un par šim lietotā, to, cik lielu postu cilvēka veselībai var nodarīt radiācija, zināju.

Piedzīvojums sākās jau aizbraukšanas dienā. Mūs sasēdināja autobuss un aizveda uz lidlauku, kur atradās kravas lidmašīna. Tajā jau bija krava, kuru mums lika izkraut, lai tālāk varētu lidot uz Ukrainu, bet mēs atteicāmies, teicām — ja jums vajag, kraujiet pašī, mēs to nedarīsim, ne jau tādēļ esam iesaukti. Mums draudēja pat ar tribunālu, bet mēs nepieņēmām. Beidzās ar to, ka mūs aizveda pieņāksņot uz Sužiem, bet no rīta kā lielus kungus uz Ukrainu aizveda pasažieru vilcienā. Taču, ja nebūtu palikuši pie sava, mums kā tādām kastēm būtu jālido kravas lidmašīnā, jo tur nebija pat sēdekļi.

Es deaktivācijas darbos strādāju Pripjatas pilsētā. Bija jānoņem grunts 4 centimetru dziļumā un tas viss jāved uz tā saucamajiem moliņķiem, kas speciāli izveidoti karjeriem, kur divos tīk sagāzts iekšā un aprakts. Zvizjojām teļu pilsētiņā 70 km attālumā no Pripjatas Baltijas kara apgabala teritorijā kopā ar lietuviešiem, igauņiem un arī pušiem no Kaļiņingradas apgabala.

Mani kopā ar vēl vienu kalsnavieti iesauca 1986. gada 13. novembrī, bet janvārī sākumā jau varējām doties mājās. Toreiz bija noteikta kārtība, ka, saņemot radiācijas maksimālo devu, bija jādodas mājās. Es strādāju attīrīšanas darbos Pripjatas pilsētiņā, bet tie, kas strādāja uz reaktora jumta, uz mājām devās pat pie venas reizes — tik liels starojums tur bija. Tas, kas viss atstās ietekmi uz veselību, bija skaidrs, bet pirmajos divos gados pēc atgriešanās no Černobiļas man nepievērsu uzmanību, veselības pasliktināšanos sajūtu 1989. gadā, bet jau 1991. gadā, kā minēju, ieguvinu invaliditāti.

Piedalīšanās ČAES avārijas seku likvidēšanā ir astoņus neizdzēšamu iespaidu uz savu černobiliešu veselību, un ar to mums būs jāsadzīvo visu mūžu. ■

Iesaistās aktivitātēs un pasākumos gan Madonā, gan citviet valstī

Dainis Kļaviņš kopā ar bijušo Valsts prezidentu, Černobiļas AES avārijas seku novēršanas dalībnieku Valdi Zatlēru, Latvijas savienības „Černobiļā” prezidentu Arnoldu Vērzemnieku un viceprezidentu Māri Šops.

„Černobiļas” Madonas reģionālās nodaļas biedri dažādās aktivitātēs iesaistās ne tikai Madonā. Viņi tiek aicināti arī uz valsts galvaspilsētā rīkotajiem atceres pasākumiem.

Madonas reģionālās nodaļas koordinators Dainis Kļaviņš, kas uz Černobiļas atomelektrostacijas avārijas vietu devās jau 1986. gadā 23. jūnijā un mājās atgriezās tikai novembrī, pagājušajā gadā piedalījās Latvijas Ugunsdzēsības muzeja rīkotajā pasākumā, kur, pieminot 33. gadskārtu kopš Černobiļas AES avārijas, 17. aprīlī svinīgi tika atklāta apbalvotajiem avārijas seku likvidācijas dalībniekiem veltīta Slavas galerija.

Pēc pašu Madonas reģionālās nodaļas biedru ierosinājuma pa-

ja un runu teica arī Černobiļas AES avārijas seku likvidācijas dalībnieks Valdis Zatlērs. Viņš ir vienīgais valsts prezidents, kurš ir pabijis Černobiļā.

Savukārt Ukrainas vēstniecībā pasākums norisinājās 13. martā, kur astoņiem tika pasniegti augsti apbalvojumi. Medaļu „Zelta varoņa kodolkatastrofas epicentrs. Aputveni” Tas ir ļoti augsts novērtējums, to piešķir Dieva gribas un kazaku tautas vārdā ar Prezidija MGO „Starptautiskā Kazaku akadēmija” lēmumu par vīrišķību un varonību Černobiļas AES avārijas seku likvidēšanā, lai glābtu miljoniem cilvēku dzīvības.

Pēc pašu Madonas reģionālās nodaļas biedru ierosinājuma pa-

Latvijas Ugunsdzēsības muzejā svinīgi tiek atklāta apbalvotajiem avārijas seku likvidācijas dalībniekiem veltīta Slavas galerija.

gājušajā vasarā tika noorganizēta ekskursija uz 1986. gada 26. aprīlī notikušo Černobiļas atomelektrostacijas avārijas vietu.

Jāpiebilst, ka nesen Ukrainas valdība lielā tūristu pieplūduma dēļ ir atvērsi Černobiļas 4. reaktora vadiības zāli, kas ir vēsturē vissmagākās kodolkatastrofas epicentrs. Aputveni 200 tonnu radioaktīvās degvielas joprojām atrodas arvien nestabilajos tēraudā un betona sarkofāgos, ko negadījuma likvidatori uzcēla virs ceturtā reaktora. Bailes no radiācijas ir tik lielas, ka 2016. gadā ap reaktoru tika apjots 108 metru augsts un 36 000 tonnu smags kupols, kas ir pasaulē lielākā pārvietojamā metāla

konstrukcija.

Tūristu apskates vietas līdz šim bija zināmā attālumā no avarējušā reaktora, taču pēc Volodimira Zelenska nāšanas pie varas viņa iecerētās Černobiļas tūrisma programmas ietvaros apmeklētājiem būs pieejama arī telpa, kurā risinājās traģiskie notikumi. Kaut arī izmeklēšanas laikā pēc negadījuma liela daļa aprīkojuma tika izņemta no vadības telpas, joprojām var redzēt sarūsējušos paneļus ar vadības pogām un ekrāniem.

Tūristu skaits ievērojami palielinājies pēc HBO veidotā seriāla „Černobyļ” („Černobiļā”), un tas ar katru gadu pieaug, pakāpeniski tuvojoties 100 000 tūristu gadā. ■

Aicina černobiliešus pašiem būt prasīgākiem

Madonas novadā, uzlabojoties černobiliešu un pašvaldības sadarbībai, jau trīs gadus pēc kārtas Madonas kultūras namā tiek rīkots pasākums černobiliešiem.

Nemot vērā lielo aktivitāti Madonas novadā, to apmeklēt černobilieši ne tikai no bijušajā Madonas rajona teritorijā izveidotajiem novadiem, bet arī no kaimiņi (piemēram, no Aizkraukles, Gulbenes un citiem) novadiem. Uz šo tikšanos ierodas arī Latvijas savienības „Černobiļā” pārstāvji, kā, piemēram, pagājušajā gadā — tās prezidents Arnolds Vērzemnieks un viceprezidents Māris Šops.

Madonas novada pašvaldības sadarbība turpināsies arī šogad, kad aprīlī, černobiliešiem tik zīmīgā laikā, iecerēts organizēt tradicionālo tikšanos, kur ne tikai raisās atmiņu stāsti un, novērtējot viņu devumu, tiek pasniegti apbalvojumi, bet arī notiek lietišķas sarunas, tāpat tiek gūta informācija par izmaiņām likumdošanā.

Latvijas savienības „Černobiļā” prezidents Arnolds Vērzemnieks un viceprezidents Māris Šops, uzrunājot madoniešus, aicināja visus būt aktīviem un izmantot valsts piedāvātos ārstēšanas un rehabilitācijas pakalpojumus.

— Diemžēl daudzi pie ārsta atnāk jau ar ielaistām kaitēm, kad ārstešana ir ilgstoša un pat Latvijas izliecē mediķi, kuri, paaugstinot savu kvalifikāciju, ir stažējušies Japānā, viņiem īsti vairs nevar palīdzēt, — atzīmēja Arnolds Vērzemnieks.

Viņš arī informēja, ka izdevies vienoties ar Jūrmalas domi, lai černobilieši pilsētā ar savām automašīnām bez maksas varētu iebraukt, ne tikai izmantojot rehabilitācijas pakalpojumus, bet arī atpūšoties

Daudzi černobilieši apmeklē ikgadējos pasākumus Madonas kultūras namā.

pie jūras. Vienīgi ir jāievēro vairāki nosacījumi un domē jāpieregistrējas pie sociālā darbinieka, lai nerastos pārpratumi un vēlāk nebūtu jāmaksā soda nauda.

— Ir jāseko informācijai un jauniem arī pašiem — gan televīzijā, gan radio, gan drukātajos izdevumos, gan internetā. Tāpat arī būtu prasīgākiem, — aicināja Latvijas savienības „Černobiļā” prezidents.

Savukārt savienības viceprezidents Māris Šops iepazīstināja ar pieredzi Latvijas pašvaldībās, sniedzot dažāda veida palīdzību, minot arī piemērus, kur Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku novēršanas dalībniekiem tiek piemērotas nekustamā īpašuma nodokļa atlaide.

Madonas pusē līdz tam pašvaldības vēl nav aizdomājušas, bet arī Madonas novada pašvaldība sniedz palīdzību, ko černobilieši vēl saņem ne visos novados. Tā jau vairākus gadus Madonas novads dzīvošie černobilieši Lāčplēša dienā saņem pabalstu. Pagājušajā gadā tas no 30

aizsardzības likumam”, un tās pārstāvji aktīvi piedalījās likumprojekta apspriešanā visās valdības un Saeimas komisijās. Likums tika pieņemts 1999. gadā.

Ļoti nozīmīgi ir arī izcīnītie grozījumi Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku likvidēšanas dalībnieku un avārijas rezultātā cietušu personu sociālās aizsardzības likumā, kas tagad visiem černobiliešiem neatkarīgi no invaliditātes noteikšanas laika ļauj saņemt gan pensiju, gan pabalstu. Netaisnība ir novērstā.

Ar likuma grozījumiem ir mainīta arī līdzšinējā kaitējuma atlīdzības aprēķināšanas formula. Turpmāk tiks ņemti vērā 50% no iepriekšējā gada vidējās apdrošināšanas iemaksu algas valsti personai noteiktā darbspēju zaudējuma pakāpe vai koeficients atbilstīgi ģimenes locekļu skaitam, par kuriem ir piešķirta apgādnieka zaudējuma pensija.

Likuma grozījumi ir stājušies spēkā ar 2017. gada 1. janvāri.

Biedrība aktīvi sadarbojas arī ar Paula Stradiņa klīnisko universitātes slimnicu medicīniskās bāzes uzlabošanai. Uzceltajā jaunajā ēkā atrodas Aroda un radiācijas medicīnas centrs, Valsts „Černobiliešu” reģistrs un Konsultatīvā poliklīnika, kur tiek sniegta medicīniskā palīdzība ČAES avārijas seku likvidatoriem. ■

Atvērumu sagatavoja
ZĒNA KOZLOVA
Izmantoti AGRA VECKALNĪNA foto,
kā arī foto no DAINA KĻAVIŅA personiskā arhīva

Valsts atbalsta fonds un projekta atbalsta fonds

Mediju atbalsta fonds

Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem